

KOVÁCS ISTVÁN

ÉVFORDULÓN, A BÉKE SZOLGÁLATÁBAN

Augusztus 1-én múlt egy éve, hogy Helsinkiben, a Finlandia palota nagytermében harminchárom európai ország, valamint az Egyesült Államok és Kanada magasrangú képviselői aláírták az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia záróokmányát. Ünnepelesen elkötelezték magukat, hogy valamennyien gyakorlati lépéseket tesznek Európa s a világ összes népei békéjének és biztonságának szilárd alapokra helyezése és megőrzése érdekében.

Minden évforduló lezárja a megtett útnak egy szakaszát. Emlékezésre és számvetésre készítet. Ez még az egy éves évfordulók esetében is igaz. A fizikai időnél mindig érzékletesebben vallanak az események. Az eltelt évnvi időszak alapvető ismérve nem maga az eltelt egy év, hanem e viszonylag rövid időszakba sűrített történelem.

Az évfordulón — az egy éves rövid időszak történelmének ismeretében — hogyan értékelhetjük a Konferenciát, miben láthatjuk jelentőségét?

Az értékelés természetesen attól is függ: hogyan s milyen szempontból nézzük az egy éves időszak történelmét, eseményeit. Akik látványos eredményeket vártak — feltehetőleg csalódtak. De ez esetben is — mint a legtöbb alkalommal a történelemben — feltétlenül jelentősebbnek kell látnunk egy-egy csendes és határozott lépést előre, mint bármilyen látványos, de tulajdonképpen semmitmondó eredményt. Az eltelt év eseményei mindenekelőtt meggyőző módon igazolták, hogy helyes volt a Konferenciát s annak záródokumentumát létrehozó alapeszme. Az a felismerés, hogy korunk embere számára nincs más ésszerű lehetőség — a vitás kérdések és problémák megoldása rendjén — mint a béke és biztonság megszilárdítása, a vitás kérdések békés úton való intézése, a leszerelés — különös tekintettel a nukleáris, tömegpusztító fegyverekre — s általában az államközi kapcsolatok új alapelvekre való helyezése. Ha az évszázadok véresebbnél véresebb konfliktusai és gyászos tapasztalatai után — korunkban kikerülhetetlen komolysággal — felvetődött a kérdés, melyet Nicolae Titulescu mintegy negyven évvel ezelőtt így fogalmazott meg: „... mit tegyünk, hogy a történelem ne legyen többé a gyűlöletes múlt szakadatlan ismétlődése?” — akkor bármely egészséges ítélőképességgel bíró embernek be kell látnia, hogy az emberiség fejlődésének jelenlegi szakaszában nincs más valódi és elfogadható feltétele az újabb háborúk elkerülésének, mint a békés együttélés, a széles körű

baráti és tartós együttműködési viszonyok meghonosítása az összes népek között.

A konferencia záróokmányának aláírása óta eltelt időszak eseményei egyben azt is igazolják, hogy a népek — különös tekintettel Európa sokat szenvedett népeire s a harmadikvilág-beliekre —, a világ összes haladó erőivel együtt, egyre határozottabban követelik, hogy urai lehessenek saját sorsuknak, s biztosítva legyenek egy újabb világháború veszélyeitől. Ennek jelentőségét akkor érthetjük meg igazán, ha nem feledkezünk meg arról sem, hogy mit jelent egy olyan világban élni, amelyben az emberiséget a gyökeres kiirtás veszélye fenyegeti. Mert nem elegendő csupán a fejünk felett Demoklész kardjaként függő atomháborúra és végzetes következményeire gondolni. Észre kell venni azt is, hogy mit jelent állandó rettegésben élni! Látszólagos békében. Mert a „hidegháborús korszak“ fegyveres békéje, az egymással szembenálló katonai tömbök „egyensúlyára“ alapozott béke még nem az igazi béke. Igazi béke nélkül pedig élni nem lehet igazán.

Ha az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferenciát mindezen — történelmileg is meghatározható szükségletként, mondhatni korkövetelményként jelentkező — felismerések eredményének tekintjük, s egyben mint ezen létfontosságú kérdések megoldására irányuló közös erőfeszítésnek fogjuk fel, akkor mindennek jelentősége páratlan az emberiség történelmében. Még akkor is, ha néhány résztvevő állam nem mindig tartotta magát szorosan a záródokumentum aláírásával vállalt kötelezettségekhez. Mert sajnos igaz, hogy az imperialisták kibúvókat kerestek, új elméleteket, a Konferencia szellemét meghamisítani akaró reakciós doktrínákat gyártottak, hogy a nemzetközi politikai életbe visszacsempezhessék az „erőpolitika“ igazságtalan szellemét. Ráadásul a leszerelés terén folyó tárgyalások eredményeivel sem lehetünk elégedettek. Elegendő itt utalnunk arra a napilapokban is közölt tudósításra, mely szerint az Amerikai Képviselőház rekord összegű költségvetéstervezetet terjesztett a Szenátus elé jóváhagyás végett. Az előirányzott költségvetéstervezet 104,3 milliárd dolláros katonai kiadásokat irányoz elő az 1977. évre.

Mindez azt bizonyítja, hogy a számottevő eredmények ellenére sok erőfeszítésre van még szükség annak érdekében, hogy leküzdhessünk bizonyos olyan nehézségeket, amelyek a nemzetközi politikai életben s az államok közötti viszonyokban még mindig jelen vannak — a Konferencia ellenére is.

Ezzel kapcsolatosan utalhatunk arra a nagy jelentőségű Nyilatkozatra, melyet az európai kommunista és munkáspártok 1976. június 29—30-án Berlinben tartott értekezlete adott ki. Ez a Nyilatkozat joggal nevezhető a helsinki egyezmény aláírása utáni időszak legjelentősebb dokumentumának. Egyrészt mert sokoldalúan elemzi a Konferencia óta eltelt időszak nemzetközi politikai eseményeit; másrészt azért, mert konkrét javaslatokat tesz a világpolitikai élet vitás kérdéseinek megoldására, mintegy tovább fejlesztve a Helsinkiben lefektetett alapokat. A Nyilatkozatban összegezett célok Helsinki szellemében történő megvalósítása kétségtelenül számottevő haladást jelentene Európának a béke, a biztonság, az együttműködés és a társadalmi haladás földrészévé való átalakításának az útján. Számunkra különösen figyelemre méltó az, hogy az értekezleten részt vevők nemcsak értékelték, hanem — amint az a

Nyilatkozatból is kitűnik — továbbra is szükségesnek tartják, igénylik az egyházak, a vallásos emberek tevékeny közreműködését, részvételét az összes népek, az egész emberiség érdekeit szolgáló ezen célok megvalósításáért folytatott harcban.

Láthatjuk, hogy a helsinki egyezmény aláírása óta eltelt időszak jó néhány pozitíven értékelhető eredményt is adott az emberiségnek. Olyanokat, amilyenekre — valljuk csak be őszintén — néhány évvel ezelőtt még bár gondolni is alig mertünk volna. Éppen ezért az évfordulón minden túlzás nélkül vélekedhetünk úgy, hogy Helsinki jó alapot adott az európai népek békés együttéléséhez. Utat nyitott, melyen a békeszerető emberiség elindulhatott egy boldogabb és szebb — tehát békés — jövő felé. S ha a kétségbevonhatatlan eredmények mellett még mindig vannak aggodalmakra is okot adó jelenségek, események — mindezek arra figyelmeztetnek, hogy a békéért, jelenünk és jövőnk biztonságáért ezután is tenni kell. Szüntelen.

Minden évforduló lezárja a megtett út egy szakaszát. De egyben megnyit egy előttünk álló új útszakaszt is. Ez esetben: békeszolgálatunk újabb szakaszát.

TANULMÁNYOK

MIKÓ IMRE

BALÁZS FERENC MOST VOLNA 75 ÉVES

A Keresztény Magvető két ízben is értékelte egyházi munkáját. Most születésének háromnegyed százados évfordulója alkalmából az Irodalmi lexikon számára készült életrajzi adatait adjuk.

Balázs Ferenc unitárius lelkész, fró, társadalomszervező, népnevelő, 1901. október 24-én született Kolozsvárt. Apja, Ferenc, postatisztviselő volt, anyja Derzsi Mária. Középiskolai tanulmányait a világháború idején a kolozsvári Unitárius Kollégiumban végezte, ahol már a Remény című diáklapban feltűnt első írásaival. Gépészmérnöki pályára készült, de egy fiatalkori tüdőcsúcshurut döntötte el sorsát, melynek gyógyítására az orvos falusi levegőt ajánlott. Amint írja, falun akkor csak gazdatiszt és pap lehetett valaki, ő pedig azt gondolta: „jobb egy falu szolgálja lenni, mint a grófé“. Ez vezette az unitárius teológiára, ahova 1919 őszén iratkozott be. Teológus korában egyik szerkesztője volt az Előre című félhavi folyóiratnak, egyik szervezője a *Tizenegy* fiatal erdélyi fró antológiájának (1923), amelyben az erdélyi magyar irodalomról, a székely mitológiáról szóló két tanulmánya és két meséje jelent meg. Egyházi ösztöndíjjal sikerült Oxfordban (Manchester College), majd az egyesült államokbeli Berkeley-ben (Pacific Unitarian School for the Ministry) négy évig teológiai tanulmányokat folytatnia. Ott írta *The world towards completion* (A kiteljesülő világ felé) című vallásfilozófiai munkáját. Onnan Ázsián át tért haza, bejárva Japánt, Kína egy részét, Koreát, Indiát, Palesztinát, Egyiptomot. Földközi utazásáról *Bejárom a kerek világot* című könyvében számolt be (Kolozsvár, 1929). A szokványos útleírásoktól eltérően azt mondja el benne, hogyan talált önmagára és dolgozta ki az új társadalom felépítésére irányuló tervét, amely tagadása az ipari kapitalizmusnak a maga urbánus civilizációjával, és a legtöbb hasonlóságot Rabindranath Tagore népjóléti elgondolásaival mutatja. Tagoréval és Gandhival személyesen is tárgyalt erről. Az amerikai „békekaraván“ és Ázsia ifjúsági mozgalmainak egykori szónoka és énekese 1928 őszén Székelykeresztúron az unitárius főgimnáziumnál vállalt iskolafelügyelői állást. Emellett a környező falvakon tart vetítéssel kísért előadásokat, kölcsönkönyvtárt szervez, az unitárius ifjúsági konferenciákon tevékenykedik, megindítja és szerkeszti a *Kévekötés* című unitárius ifjúsági lapot, egyik alapítója az *Erdélyi Fiatalok* című főiskolás lapnak. Ugyanakkor a Korunknak is munkatársa, majd a Falvak Népet kezdi terjeszteni.

Igazi munkaterületét azonban Mészkon nyeri el, ahol 1930-ban lelkésznek választják és haláláig működik. Erről a nevével annyira összeforrott aranyosmenti községről azt írja, hogy „itt minden van, ami Erdély: hegy, síkság, megcsuszamlott dombok, sziklák, hasadék, folyó, bánya s közelben a gyárakkal javított (vagy rontott) kisváros: Torda. Lakosai románok és magyarok: földművesek, iparosok, gyárimunkások és hivatásbeliek.“ Mészkon hozzákezd négyéves falufejlesztő tervének megvalósításához a dániai szövetkezeti falvakat tartva szem előtt. Felesége amerikai dán asszony, Christine Frederiksen.

A közös gazdálkodás tervét a gazdasági válság meghiúsítja. Mészkot nem sikerül függetleníteni a világpiactól, amint azt Balázs Ferenc a primitív autarchia elvéből kiindulva elgondolta, de közben megújul a kis falu: virágzik a népfőiskola, a dalárda, a színjátszó csoport, újjáépül — népi stílusban — a templom és a paplak, megalakul Tordán a Vidékfejlesztő Szövetkezet. Természetesen sok nehézséggel kell megküzdenie; mind a falu, mind az egyházi vezetőség kicsinyessége és konzervatívizmusa akadályokat gördít gyakran utópisztikus terveinek megvalósítása elé. A hitélet megújítására irányuló terveit a *Kis Hittanban* (1932) és a *Közérthető Evangéliumban* (1935) mondja el, szövetkezeti elveit az *Aranyosszéki tervek* című